

Jonas Harvard & Peter Stadius (red.), *Communicating the North: Media Structures and Images in the Making of the Nordic Region* (Ashgate: Farnham/Burlington 2013). 364 s.

Antologin *Communicating the North: Media Structures and Images in the Making of the Nordic Region* är nummer tre i fembandsserien "The Nordic experience". Böckerna har sin upprinnelse i forskningsprogrammet "Nordic Spaces" ("Nordiska rum"), vilket pågick 2007–2012 och administrerades av Centre for Baltic and East European Studies vid Södertörns högskola.

Redaktörer är Jonas Harvard och Peter Stadius, docenter i historia vid Mittuniversitetet respektive Helsingfors universitet, och antologin är enligt förordet en utlöpare av deras forskningsintressen snarare än resultatet av något specifikt projekt inom Nordic Spaces. Syftet med antologin är att undersöka medieringen av regioner genom att belysa hur media konstruerat ett "Norden".

Redaktörernas introduktionskapitel följs av en artikel skriven av Lars Nord, professor i politisk kommunikation vid Mittuniversitetet. Nord driver tesen att det inte finns någon specifikt nordisk mediestruktur, vilket tidigare forskning tydligen antagit. Det nordiska medielandskapet är istället 1. ett resultat av utländska influenser som på olika sätt kombinerats ihop och 2. inte något enhetligt fenomen över huvud taget, utan sinsemellan olika nationella system.

I bokens tredje kapitel beskriver Jonas Harvard telegrafins utbyggnad i de nordiska länderna och analyserar hur det nya mediet förhöll sig till en eventuell nordisk gemenskap. Slutsatsen är att "Norden" var av marginell betydelse i telegrafins värld. På idéplanet symboliserade telegrafan en global gemenskap; på praktisk infrastrukturnivå var telegrafnäten nationella.

I samband med de skandinavistiska studentmötena var telegrafan emellertid flitigt använd. I kapitel fyra visar Harvard och Magdalena Hillström, fil. dr. i kulturstudier vid Linköpings universitet, att skandinavismens höjdpunkter med fördel kan ses som mediehändelser. Genom att anlägga detta perspektiv kan författarna se hur tanken om en nordisk gemenskap i praktiken skapades, men även lägga en källkritisk aspekt till hela vår förståelse av skandinavismen.

Tora Byström, fil. dr. vid Institutionen för idé- och samhällsstudier vid Umeå universitet, ägnar sitt kapitel åt tidskriften *Nordens frihet*. Byström beskriver tidskriftens försök att formulera en nordisk solidaritet under andra världskriget. Byströms slutledning är att idén om ett gemensamt "Norden" måste varit mycket stark, då den kunde förespråkas till och med under krigsårens extrema omständigheter.

I kapitel sex lyfter Erlend Eidsvik, docent vid geografiska institutionen

i Bergen, fram en nordisk gemenskap som sannolikt är okänd för de allra flesta: den bland nordiska immigranter i Sydafrika. Under mellankrigstiden odlades en på många sätt anmärkningsvärd skandinavism i invandrarnas tidskrift *Fram*. Avståndet mellan de sydafrikanska skandinaverna och det faktiska Skandinavien överbyggade *Frams* skribenter med en latinsk devis: *Omne Solum Forti Patria* – ”Varje land är ett hemland för den djärve mannen”.

Andrew Newby, docent i kulturstudier vid Helsingfors universitet, analyserar det brittiska intresset för Norden vid 1800-talets mitt. Från att ha betraktats som ett bakvatten började de nordiska länderna ses som ursprunget för nordisk-brittisk framåtanda och dådkraft. Newby visar bland annat hur konstruktionen av ett gemensamt vikingaarv fyllde en integrerande funktion inom den engelsk-skotska unionen.

Kapitel åtta är författat av Linda Andersson Burnett, fil. dr. i historia och verksam vid Linnéuniversitetet. Hon studerar en av 1820-talets populära levande utställningar: en samisk familj som visades i Storbritannien tillsammans med renar och etnografiska föremål. Andersson Burnett kan se hur föreställningen om ”ädra vildar” i Linnés tappning under 1820-talets lopp ersattes av synen på samer som en underlägsen ras.

Elena Lindholm, disputerad vid Institutionen för språkstudier i Umeå, granskar i sitt kapitel den kanske mest spridda mediabilden av Sverige: den sexuellt frigjorda blondinen. I 1920- och 1930-talens Spanien användes stereotypen av progressiva skribenter som symbol för den sekularisering och modernisering de önskade se i Spanien. Genom att klä reformpolitiken i en kvinnlig, sexualiserad kropp blev den mer attraktiv för en (manlig) opinion.

Kapitel tio är författat av Nikolas Glover, fil. dr. i ekonomisk historia vid Uppsala universitet. Här redovisas tillkomstprocesserna bakom de skandinaviska paviljongerna vid världsutställningarna 1967 och 1970. Glover visar att det var Sverige, eller snarare den svenska industrin och transportbranschen, som var drivande bakom det nordiska samarbetet. Paviljongernas innehåll kom att formas av motsättningarna mellan nationella, kommersiella och politiska intressen.

Peter Stadius granskar den internationella bilden av Skandinavien under mellankrigstiden. De nordiska länderna framhölls som moderna föredömen både av europeiska skribenter, som ville ge ett exempel på ett alternativ till fascism, och av nordamerikaner som sökte politiska alternativ under depressioneran. Grundläggande för den nya Nordenbildningen var den amerikanske journalisten Marquis W. Childs böcker om Skandinavien.

Carl Marklund, historiker och statsvetare vid Södertörns högskola, fokuserar i kapitel tolv på bilden av Norden under och efter kalla kriget. Under

1960- och 1970-talen lyckades svenska opinionsbildare lansera "den svenska modellen" som en medelväg mellan kapitalism och kommunism. Mot slutet av 1980-talet hade Sverige emellertid blivit till "a byword for stagnation and socialism, both at home and abroad", hävdar Marklund. Fokus vilar på Amerika, i betydelsen USA, får man förmoda.

Kazimierz Musiał och Maja Chacińska, båda docenter vid universitetet i Gdansk, gör en systematisk analys av Nordenbilden i polsk press under mellankrigstiden och efter 1989. De skandinaviska länderna framställdes i dessa lägen som förebilder för en modern stat, trots en viss kritik mot bland annat välfärdsstatens bidragspolitik.

Att ge ett sammanfattande omdöme av en antologi är svårt. Som helhet kan en antologi ofta bara bekräfta de mest generella slutsatser – i föreliggande fall (med Musiał och Chacińskas ord): "It has become almost a scholarly truism that xenostereotypes probably tell us more about the condition of the society in which they were coined than about the actual state of affairs in the country they refer to." "Norden" har i utländska media mer använts som ett slagträ i inhemska politiska frågor än som en beskrivning av en faktisk geografisk region.

I antologins slutkapitel konstaterar Harvard och Stadius emellertid att bilden av Norden utomlands uppenbarligen har historiska rötter, men inte i ett faktiskt Norden, utan i en tidigt etablerad mediakonstruktion. Bland de stabila elementen i bilden finns den jämställda nordiska kvinnan, det egalitära nordiska samhället, och själva idén om de nordiska länderna som en specifik region med gemensamma drag.

Antologins spretighet förstärks av att teori- och begreppsanvändning varierar. Majoriteten av författarna använder inte den terminologi som introduceras i redaktörernas inledning. I stället använder de sina egna begrepp, eller rör sig, som i Glovers beskrivning av de skandinaviska paviljongerna, på en övervägande empirisk nivå. Antologins övergripande mediaperspektiv används ofta bara som kriterium för materialurval – verkligt teoretiskt värdefullt är perspektivet främst i de två artiklarna skrivna av Eidsvik respektive Harvard och Hillström.

Artikelurvalet är heller inte systematiskt. Texterna ger intressanta inblickar här och där, men stora bitar av Nordenbilden i utländska media saknas. För att nämna några exempel behandlas Tysklands "dröm om Norden" ytterst sparsamt, och i Marklunds artikel saknar man en diskussion av de svenska ambitionerna att företräda internationell solidaritet med Tredje världen.

Styrkan i *Communicating the North* är i stället de många intressanta fallstudierna. Eidsviks välskrivna artikel om de sydafrikanska skandinaverna, för att nämna ett exempel, är inte bara intressant i ett mediaperspektiv utan

ger även nya inblickar i nationalismens teori och praktik. Andersson Burnett lyfter med sin studie fram en viktig aspekt av "nordiskhet": det faktum att Skandinavien även har en samisk befolkning, och att denna ofta presenterades som väsensskild från övriga nordbor.

Engelskspråkig publikation av forskning är en nödvändighet, och antologin fyller här ett behov. Samtidigt är språket en av antologins stötestenar. Uppenbara grammatiska fel har för det mesta korrigerats, men underliga och klumpiga formuleringar kvarstår i många av kapitlen.

Även den tvärvetenskapliga ansatsen är samtidigt en styrka och en svaghet. Nord's text, till exempel, behandlar kanske en mediavetenskapligt intressant fråga, men som historiker stöter man sig på överförenklingarna. Nord talar bland annat om en dominerande nordisk partipress redan från år 1850, långt innan några politiska partier grundats, och han använder etnisk och språklig homogenitet inom de nordiska länderna som förklaringsmodell utan att argumentera för att en sådan homogenitet verkligen finns.

Kanske kan även bristen på källdiskussioner tillskrivas olika vetenskapliga traditioner. Flera av artikelförfattarna redovisar över huvud taget inte sina källor eller sin metod. Den enda verkligt systematiska undersökningen är Musiał och Chacińskas studie av polska media, och de har också fått fram ett mer heltäckande resultat än någon av de andra författarna.

Antologin *Communicating the North* är, för att sammanfatta, blandad konfekt. Boken är inte en publikation man med lätthet läser från pärm till pärm, men för den som är intresserad av något av de specifika områden som tas upp i artiklarna vore det ett stort misstag att inte läsa kapitlet i fråga.

Uppsala universitet

HANNA ENEFALK